

CAN YOU ANSWER THESE QUESTIONS?

1. In the Plains of Moab, Moshe expounded upon the Torah before he died. What exactly did he teach them at that time?
2. In what way does Sefer Devarim, (Deuteronomy) differ from the other books of the Torah?
3. When did Moshe begin to put the Torah into written form?
4. What was the last section that he wrote down?
5. Who wrote the last eight verses of the Torah?

This and much more will be addressed in the sixth lecture of this series:
"The Completion of the Torah".

To derive maximum benefit from this lecture, keep these questions in mind as you listen to the lecture and read through the outline. Go back to these questions once again at the end of the lecture and see how well you answer them.

PLEASE NOTE: This outline and source book were designed as a powerful tool to help you appreciate and understand the basis of Jewish History. Although the lectures can be listened to without the use of the outline, we advise you to read the outline to enhance your comprehension. Use it, as well, as a handy reference guide and for quick review.

**This lecture is dedicated to the merit and honor of the Elchonon
Family**

THE EPIC OF THE ETERNAL PEOPLE
Presented by Rabbi Shmuel Irons

Series XV Lecture #6

THE COMPLETION OF THE TORAH

I. Teaching Torah in the Plains of Moab

A.

(1) תניא, רבי ישמעאל אומר: כללות נאמרו בסיני ופרטות באהל מועד, ורבי עקיבא אומר: כללות ופרטות נאמרו בסיני, ונשנו באהל מועד, ונשתלשו בערבות מואב. הגיגה ו.

It was taught in a Braiisa: R. Yishmael said: The general directions were given at Sinai, and the details in the Tent of Meeting. But R. Akiva said: The general directions and the details were given at Sinai and repeated in the Tent of Meeting (*Ohel Moed*) and enjoined a third time in the Plains of Moab. **Chagiga 6a-b**

(2) וידבר ד' אל משה בהר סיני לאמר. מה ענין שמיטה אצל הר סיני והלא כל המצות נאמרו מסיני אלא מה שמיטה נאמרו כללותיה ודקדוקיה מסיני. אף כולם נאמרו כללותיהם ודקדוקיהם מסיני. ספרא פרשת בהר פרשה א'

And the L-rd spoke to Moses in Mount Sinai, saying. (Leviticus 25:1) What is the special connection between Shemita and Mount Sinai? Behold all of the commandments were stated at Sinai? Rather, [it comes to teach us] that just as both the general directions of Shemita and its details were stated at Sinai, so too the general directions and details of all of the commandments were given Sinai. **Sifra, Parshas Behar 1:1**

(3) ונראה לומר דכך פירושו, דודאי אף על גב שכל המצות נאמרו מסיני – יש מצות שהם עיקר יותר מסיני, לפי שהם מצות חשובות, וירד הקב"ה בשבילם על הר סיני לאותם דוקא [ש]נאמרו בפירוש כאשר הם כתובים, וכל שאר המצות נאמרו עמהם מסיני, וזה בשביל כי "תורת ד' תמימה" (תהלים יט, ר) אין מצותיה מחולקות, ולפיכך נאמרו כולם מהר סיני. ומכל מקום יש חילוק בין המצות; כי עשרת הדברות נאמרו מסיני בשביל עצמם, ואילו שאר המצות נאמרו מסיני מפני שהם יתברך נתן התורה בשלימות בסיני. ותדע, שאמרו (סוטה לז ע"ב) התורה נתנה כללותיה ופרטותיה מסיני, חזרו ונשנו באוהל מועד, וחזרו ונשנו בערבות מואב, והשתא קשה למה באלו מצות דוקא נכתב שנאמרו באוהל מועד, כגון מצות הקרבנות (ויקרא א, א), על כרחך כמו שאמרנו, אף על גב שכל המצות נאמרו בסיני ונשנו באוהל מועד, לא נשנו כולם רק בשביל איזה מצות ששייכים דוקא באוהל מועד, כמו מצות קרבנות ששייכים אל אוהל מועד, ועל ידי אותן מצות נאמרה כל התורה באוהל מועד, לפי שהתורה היא אחת, אין לומר שיהיו קצת מצות נאמרו במקום זה ומקצתן במקום אחר, ולפיכך נאמרו כולן שם, אבל לא נאמרו רק ברמז. ועוד, הא דאמר 'מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני', כלומר כמו הראשונים שנאמרו בסיני, ולישראל נאמרו עשרת הדיברות מסיני – אף אלו כך, וכל שאר מצות – למשה נאמרו מסיני, ולא לישראל, עד אוהל מועד, או עד ערבות מואב: מהר"ל מפראג, ספר גור אריה, שמות כא:א

It seems that the following is the correct explanation: Even though all of the commandments were given at Sinai, there are commandments that were particularly meant to be given at Sinai, for they are of critical importance and the Holy One, blessed be He, came down to Sinai for their sake. These are those that were explicitly stated to have been given there. All of the other commandments were said together with them, as “the Torah of G-d is perfect” and its commandments are not to be separated. For that reason they were stated all together at Sinai. Nonetheless, there is a distinction between commandments: The Ten Commandments were stated at Sinai for their own sake and the others were stated there because the Holy One, blessed be He, gave the Torah in its complete form on Sinai. You should know that this is so because they stated (Sota 37b): The Torah was given at Sinai with both its general details and particulars. They were repeated in the Tent of Meeting and were further repeated in the Plains of Moab. Now it is difficult to understand, why were certain commandments written in conjunction with the Tent of Meeting, such as sacrifices (Lev. 1:1) [if all of them were given then]? We must come to the conclusion that I have stated, i.e. that even though all of the commandments were stated at Sinai and repeated at the Tent of Meeting, they were only repeated due to the special commandments that had particular connection to the Tent of Meeting, as for instance the sacrifices. Because of those commandments [that needed to be repeated,] all of the Torah was stated in the Tent of Meeting, for the Torah is an indivisible whole. It is not possible to say that some of the commandments were stated in one place and another group of commandments were stated in another place, rather all of them were stated together, but [not all of them were stated expressly but] were only alluded to. In addition, the statement (Rashi 21:1 referring to the laws of Parshas Mishpatim), “Just as the first laws were given at Sinai so too these laws,” means to say that just as the first laws, the Ten Commandments, were given to Israel at Sinai, so too were these. The other commandments were told to Moshe but were not given to Israel until [they were repeated] at the Tent of Meeting or the Plains of Moab. **Maharal of Prague, Sefer Gur Aryeh, Shemos 21:1**

B.

(1) אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּמִדְבַּר בְּעֶרְבָה מוֹל סוּף בֵּין פְּאָרְזַן וּבֵין תּוֹפֵל וְלִבְנֵי וַחֲצֹרֹת וְדִי זֶהָב: אֶחָד עֶשְׂרִי יוֹם מִחֶרֶב דֶּרֶךְ הַר שְׁעִיר עַד קָדֵשׁ בְּרִנְעָה: וַיְהִי בְּאֶרְבָּעִים שָׁנָה בַּעֲשֵׂתֵי עֶשְׂרִי חֹדֶשׁ בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ד' אֹתוֹ אֲלֵהֶם: אַחֲרֵי הִכְתּוֹ אֶת סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבוֹן וְאֶת עוֹג מֶלֶךְ הַבְּשָׁן אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּעִשְׂתָּרוֹת בְּאֶרְצֵי: בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּאֶרֶץ מוֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה בָּאֵר אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת לְאֹמֵר: דְּבָרִים א-ה-

These are the words which Moses spoke to all Israel on this side of the Jordan in the wilderness, in the Arabah opposite the Red Sea, between Paran, and Tophel, and Laban, and Hazeroth, and Dizahab. There are eleven days' journey from Horeb by the way of mount Seir to Kadesh-Barnea. And it came to pass in the fortieth year, in the eleventh month, on the first day of the month, that Moses spoke to the people of Israel, according to all that the L-rd had given him in commandment to them; After he had slain Sihon the king of the Amorites, who lived in Heshbon, and Og the king of Bashan, who lived at Ashtaroth in Edrei; On this side of the Jordan, in the land of Moab, Moses began to explain this Torah, saying. **Deuteronomy 1:1-5**

(2) והנה לא היו כל הדברים הרבים ההם במעמד אחד ולא ביום אחד. אלא הקהיל את העם בכמה עתים ודבר איזה ענין מזה הספר. ומפרש הפסוק שפעם הקהיל את העם במדבר. פעם בערבה. פעם מול סוף. פעם בין פארזן ובין תופל פעם בלבן ופעם בחצרות. שהית' עיר בעה"י הנקראת חצרות. ואין זו חצרות דמסעות. פעם במקום שנקרא די זהב. ובאשר דחניית ישראל בעה"י לא הי' כאופן

חנייתם במדבר שהי' במקום א' על דגליהם וכשנדרש משה להקהיל את העדה הי' לזה מקום מיוחד חצר המשכן משא"כ בעה"י היו ישראל מפוזרים בערים שירשו בארצות סיחון ועוג. ורק הארון עמד במקום א'. ומשה רבינו הקהיל את העם במקומות שונים. וכן מצינו את יהושע פעם הקהיל במקום שדר בעצמו כדכתיב ביהושע כ"כ ופעם הקהיל שכמה: העמק דבר, דברים א:א

Now these many speeches were not delivered at one assembly nor in one day. Rather, [Moshe] assembled the people on different occasions and spoke to them. These [various] speeches are the subject matter of this book [of Deuteronomy]. This verse explains that on one occasion he assembled them in the wilderness. On another occasion he assembled them in the Arabah. On another occasion he assembled them opposite the Red Sea. Once he assembled them between Paran and Tophel, and on another occasion in Laban. And on another occasion he assembled them in Hazereth, a city on the east bank of the Jordan which was so named. This is not the same Hazereth that is mentioned in connection with the travels [in the wilderness]. On another occasion he assembled them in a place called Dizahab. Now their settlement on the east bank of the Jordan was different from that in the wilderness. There, [in the wilderness,] Israel was arranged in the order of their banners and there was a central area of assembly by the courtyard of the Tabernacle (Mishkan). Whereas on the east bank of the Jordan the people were scattered amongst the cities which they conquered in the lands of Sichon and Og. Only the [Holy] Ark was in a single specified place. [Consequently,] Moshe Rabbainu assembled the people in different places. Similarly, we find that on one occasion Yehoshua assembled them where he personally lived, as it is stated in Joshua Chapter 22, and on another occasion he assembled them at Shechem. **Haamek Davar, Deuteronomy 1:1**

C.

הואיל משה באר את התורה הזאת – ע"ד הפשט רצה משה לבאר להם עתה בשנת הארבעים כל המצות ועיקר התורה הזאת שהיא עשרת הדברות, ולפי שהאבות שמעו אותן מפי הקב"ה חזר משה והשמיעם לבנים ושמעו אותן מפיו, ואע"פ שכבר ידעו זה מפי אבותיהם והאמינו בהם הנה נבואת משה מבוררת אצלם ומוחזקת בעיניהם, ומה שישמעו מפיו כאלו שמעו מפי עליון: וע"ד המדרש בארץ מואב הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר, התורה נדרשת כמ"ט פנים טהור וכמ"ט פנים טמא, כמנין מואב, וכה"א (שיר ה) דוד"י צ"ח ואדום, כלומר כ"ד ספרים הן נדרשים מ"ט לימין ולשמאל, זהו דודי צ"ח ואדום, וזהו שכתוב (משלי ב) וכמטמונים תחפשנה, מ"ט מונים, מלשון (בראשית לא) עשרת מונים: רבינו בחיי לדברים א:

Moses began to explain this Torah: The simple explanation is that Moshe wanted to explain to them, now, in the fortieth year, all of the Mitzvos and the essence of this Torah, which is the Ten Commandments. Since [only] their fathers heard the [Ten Commandments] directly from the mouth of the Holy One, blessed be He, Moshe repeated it to their children and they heard it [now] from his mouth. Now even though they already knew it from their fathers and they trusted them, since the validity of the prophecy of Moshe was well established in their eyes, [they considered] that which they heard this from his mouth as if they had heard it [directly] from the mouth of the Exalted One. On a Midrashic level, [the following is the explanation of the verse.] “. . . in the land of Moab, Moses began to explain this Torah, saying”: The Torah is expounded [on various levels]. There can be forty nine arguments for a certain thing to be deemed “*tahor*” (ritually pure) and forty nine arguments for the same thing to be deemed “*tomei*” (ritually impure). [This is hinted through the word,] “Moab” whose gematria (numerical equivalent) is forty nine. This is alluded to in the verse (Song of Songs 5:10), “My beloved is white (*tzach*) and ruddy . . .” i.e. the twenty four books of Tanach (Bible) can be expounded forty nine ways to the

right (permissible) and forty nine ways to the left (forbidden) [all told ninety eight ways]. The gematria of white (*tzach*) is ninety eight. This is alluded to in the verse (Proverbs 2:4), “If you . . . search for her as for hidden treasures (*matmonim*).” This can be read, *mat* (*mem tess* - forty nine) *monim* (measures - see Genesis 31:7). **Rabbainu Bachya, Deuteronomy 1:5**

D.

באר את התורה. לשון רש"י מרבתינו בשבעים לשון פירשה להם; אין כוונתם על לשונות שאר העמים, כי מה תועלת היה להם לישראל מזה, וגם לרבתינו לא שנו את לשונם לדבר בשפת אומה אחרת, אבל דרך רבתינו לקרוא הכוונה והמכוון במאמר במלת לשון, כאמרם (גיטין עב.) אם מתי שתי לשונות במשמע ר"ל שתי כוונות, וכן כאן בשבעים לשונות ר"ל בשבעים כוונות, מסכים עם מאמרם במקום אחר שבעים פנים לתורה, והם הכוונות הפנימיות שבתורה חוץ מן הכוונה הראשונה הפשוטה, וכ"א ברעיא מהימנא (בויקרא ד' כ') שאמר ומתמן הווי ידעין סנהדרין שבעים לשון דאינון שבעים פנים לתורה, ע"ש. ונגד מ"ש (נדה) בעובר במעי אמו מלמדין אותו כל התורה כולה, אמר (רעי' מהימנא פ' בא מא"ב) וקודם דייתי בר נש בהאי עלמא ויפיק מרחם אמו אוליף לי' שבעים לשון, ע"ש. (העירותי ע"ז לפי שראיתי לאחד מהמחברים שנתחבט במאמרם זה). ס' הכתב והקבלה, דברים א:ה

. . . **explain this Torah:** Rashi interprets this, based on the teachings of our Rabbis, to mean that he explained the Torah to them in seventy languages. This does not refer to the seventy languages of the nations, for what benefit would there be for Israel from this. In addition, our Rabbis stated that Israel didn't change their [native] language (Hebrew) to speak in the language of a foreign nation. Rather, it is the way of our Rabbis to refer to a specific meaning and intention by the term, “language.” For instance in their statement (Gittin 72a), “If I die,” can mean two “languages” i.e. two meanings. Similarly, the expression, “seventy languages” expresses the idea of seventy different shades of meaning. This is similar to the statement (Midrash BaMidbar Rabbah 13:15), “There are seventy faces (facets) to the Torah,” i.e. seventy meanings. This is referring to the hidden meanings of the Torah, besides the simple explanation. Similarly we find in *Raiya Mehemna* (Lev. p. 20), “And from there did the Sanhedrin know the seventy languages, which are the seventy faces of the Torah.” And referring to the statement (Nidah 30b) that a fetus is taught the entire Torah while it is in the womb, the *Raiya Mehemna* (Bo 41b), “Before a person leaves the womb of his mother and comes to this world, He teaches him seventy languages.” . . . **Sefer HaKesav V'Hakabalah, Deut. 1:5**

E.

. . . בעצם שנה משה רבינו את כל המצוות אלא שלא נכתב בספר דברים רק דבר שיש משהו חדש, שלא נאמר בספרים הראשונים של התורה. פירוש הרה"ג ר' דוד צבי הופמן זצ"ל, דברים יד:א

. . . In fact, Moshe Rabbainu taught [them] all of the commandments [at that time] but only wrote down in Deuteronomy those statements that contained some new teachings, those which were not already included in the other books of the Torah. **Commentary of R. David Tzvi Hoffman to Deut. 14:1**

II. The Divine Dictation and Inspiration of the Torah

A.

וַיְהִי | כְּכַלּוֹת מֹשֶׁה לְכַתֵּב אֶת דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל סֵפֶר עַד תִּמָּס: וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אֶת הַלְוִיִּם נֹשְׂאֵי אֲרוֹן פְּרִיֵת ד' לְאָמֵר: לְקַח אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה וְשַׁמְתֶּם אֹתוֹ מִצַּד אֲרוֹן פְּרִיֵת ד' אֶל-לִהְיֶיכֶם וְהָיָה שָׁם בְּךָ לְעֵד: דְּבָרִים לֵאכֹד-כּו

And it came to pass, when Moses had finished writing the words of this Torah in a book, until they were finished, That Moses commanded the Levites, who carried the ark of the covenant of the L-rd, saying, Take this book of the Torah, and put it in the side of the ark of the covenant of the L-rd your G-d, that it may be there for a witness. **Deuteronomy 31:24-26**

B.

וְהָיָה כְּשִׁבְתּוֹ עַל כִּסֵּא מַמְלַכְתּוֹ וְכָתַב לוֹ אֶת מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל סֵפֶר מִלְּפָנֵי הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם: וְהִיְתָה עִמּוֹ וְקָרָא בוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו לְמַעַן יִלְמַד לִירְאֵה אֶת ד' אֶל־לִהְיוֹ לְשֹׁמֵר אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת וְאֵת הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לְעֲשׂוֹתָם: דְּבָרִים יח-יט

And it shall be, when he sits upon the throne of his kingdom, that he shall write for himself a copy of this Torah in a book from that which is before the priests the Levites; And it shall be with him, and he shall read in it all the days of his life; that he may learn to fear the L-rd his G-d, to keep all the words of this Torah and these statutes, to do them. **Deuteronomy 17:18-19**

C.

וְהוֹתִירָךְ ד' אֶל־לִהְיוֹ בְּכֹל | מַעֲשֵׂה יָדְךָ בְּפָרִי בְּטָנְךָ וּבְפָרִי בְּהֶמְתָּךְ וּבְפָרִי אֲדָמְתָךְ לְטָבָה כִּי | יָשׁוּב ד' לְשׁוֹשׁ עֲלֶיךָ לְטוֹב כַּאֲשֶׁר שָׁשׂ עַל אֲבֹתֶיךָ: כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל ד' אֶל־לִהְיוֹ לְשֹׁמֵר מִצְוֹתָיו וְחֻקְתָּיו הַפְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֹּה כִּי תָשׁוּב אֵל ד' אֶל־לִהְיוֹ בְּכֹל לְבָבְךָ וּבְכֹל נַפְשְׁךָ: דְּבָרִים לט-י

And the L-rd your G-d will make you abundantly prosperous in every work of your hand, in the fruit of your body, and in the fruit of your cattle, and in the fruit of your land, for good; for the L-rd will again rejoice over you for good, as He rejoiced over your fathers; If you shall listen to the voice of the L-rd your G-d, to keep His commandments and His statutes which are written in this book of the Torah, and if you turn to the L-rd your G-d with all your heart, and with all your soul. **Deuteronomy 30:9-10**

D.

דָּבַר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ד' אֶתוֹ אֵלֵהֶם: שֵׁא"ל דָּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר ד' אֶל־לִהְיוֹ דָּבַר אֵלֵינוּ בַחֲרוּב וְכו' עַד סוֹף סֵפֶר מִשְׁנֵה תוֹרָה הַכֹּל נִכְתַּב עַפ"י ד' וְלֹא כָתַב מִדַּעְתּוֹ אֶף קוּצוֹ שֶׁל יו"ד וְלִכֵּן דִּינּוֹ כְּכֹל יֵתֵר הַסְּפָרִים שֶׁנִּכְתְּבוּ מִפִּי ד'. מַלְבִּים, דְּבָרִים אג

Moses spoke to the people of Israel, according to all that the L-rd had given him in commandment to them (Deut. 1:3): [G-d] spoke to Moshe, saying: Speak to the people of Israel saying, "The L-rd our G-d spoke to us in Horeb, saying, You have lived long enough in this mount; . . ." This dictation continued on until the end of the book of Deuteronomy. Everything was written down in accordance with the dictates of G-d. Moshe didn't write down even a jot (literally the protrusion of a "yud") on his own. Consequently, Deuteronomy's status is the same as the other books of the Torah, which were dictated by G-d. **Malbim, Deut. 1:3**

E.

תְּנִיא אִידֶךָ: כִּי דָבַר ד' בּוֹזֵה זֶה הָאוֹמֵר אֵין תּוֹרָה מִן הַשָּׁמַיִם. וְאִפִּילוֹ אָמַר: כָּל הַתּוֹרָה כּוֹלָה מִן הַשָּׁמַיִם, חוּץ מִפְּסוּק זֶה שֶׁלֹּא אָמְרוּ הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵלֹא מֹשֶׁה מִפִּי עֲצָמוֹ זֶהוּ כִּי דָבַר ד' בּוֹזֵה. וְאִפִּילוֹ אָמַר: כָּל הַתּוֹרָה כּוֹלָה מִן הַשָּׁמַיִם, חוּץ מִדְּקָדוּק זֶה, מִקָּל וְחוֹמֵר זֶה, מִגְּזֵרָה שׁוּה זֶה - זֶה הוּא כִּי דָבַר ד' בּוֹזֵה. סְנֵהרִין צט.

Another [Baraita] taught: "Because he has despised the word of the L-rd, [he shall be utterly cut off]" (Numbers 15:31) - refers to he who maintains that the Torah is not from Heaven. And even if he asserts that the whole Torah is from Heaven, excepting a particular verse, which [he

maintains] was not uttered by G-d but by Moses himself, he is included in “because he has despised the word of the L-rd.” And even if he admits that the whole Torah is from Heaven, excepting a single point, a particular ad majus deduction or a certain gezerah shawah, - he is still included in “because he has despised the word of the L-rd.” **Sanhedrin 99a**

F.

(1) אין מפסיקין בקללות. . . . תנא: כשהוא מתחיל מתחיל בפסוק שלפניהם, וכשהוא מסיים מסיים בפסוק שלאחריהן. אמר אביי: לא שנו אלא בקללות שבתורת כהנים, אבל קללות שבמשנה תורה - פוסק. מאי טעמא? הללו - בלשון רבים אמורות, ומשה מפי הגבורה אמרן. והללו - בלשון יחיד אמורות, ומשה מפי עצמו אמרן. מגילה לא:

And there must be no break in the reading of the curses: . . . A Tanna taught: He commences his reading with a verse before them and concludes it with a verse after them. Said Abaye: This rule was laid down only for the curses in Leviticus, but in the curses in Deuteronomy a break may be made. What is the reason? - In the former, Israel are addressed in the plural number and Moses uttered them on behalf of the Al-mighty; in the latter, Israel are addressed in the singular, and **Moses uttered them in his own name** (lit. from his own mouth). **Megillah 31b**

(2) אמר רבי לוי: בוא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם הקב"ה ברוך ישראל בעשרים ושתים וקללן בשמנה, ברכן בעשרים ושתים - (ויקרא כ"ו) מאם בחקותי עד קוממיות, וקללן בשמונה - (ויקרא כ"ו) מואם בחקותי תמאסו עד ואת חקותי געלה נפשם ואילו משה רבינו ברכן בשמונה וקללן בעשרים ושתים, ברכן בשמונה (דברים כ"ח) מוהיה אם שמוע תשמע ועד לעבדם, וקללן בעשרים ושתים - (דברים כ"ח) מוהיה אם לא תשמע עד ואין קונה. בבא בתרא פח:-פט.

R. Levi further stated: Come and see [how] Divine disposition differs from that of mortals. The Holy One, blessed be He, blessed Israel with twenty-two [letters] and cursed them [only] with eight. He blessed them with twenty-two, from (Lev. 26:3-13) (א)-If [ye walk] in My statutes to [make you go] upright (ת); and He cursed them with eight (Lev. 26:15-43), from (ו)-And if ye shall reject My statutes to And their soul abhorred My statutes (ם). But Moses our teacher blessed them with eight and cursed them with twenty-two. He blessed them with eight (Deut. 28:1-14), from (ו) And it shall come to pass, if thou shalt hearken diligently, to - to serve them (ם), and cursed them with twenty-two (Deut. 28:15-68), from (ו) But it shall come to pass, if you will not hearken, to And no man shall buy you (ה). **Bava Basra 88b-89a**

G.

(1) אֱלֹהֵי דְבָרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר צִוָּה ד' אֶת מֹשֶׁה לְכַרֵּת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מוֹאָב מִלְּבַד הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת אֲתָם בְּחֹרֵב: דברים כח:סט

These are the words of the covenant, which the L-rd commanded Moses to make with the people of Israel in the land of Moab, beside the covenant which He made with them in Horeb. **Deuteronomy 28:69**

(2) יראה מבואר מזה הכתוב (דברים כח:סט) שאותן קללות לא אמרן משה מעצמו כי אם בצווי הש"י שצוה עליהן והרמב"ן כתב שמשם מעצמו אמרן כי הגבורה עשתה משה שליח בינו ובין ישראל ולפי דבריו לא יהיה הפרש בין הקללות הראשונות לאחרונות כי אם בלשון האומר שהקללות שבתורת כהנים נאמרו בשם השם. . . . ואין זה מספיק להתרת הספק הזה לפי שאם משה בצווי הש"י אמרם עדיין יקשה ולמה לא אמרם משה בשם הא-להים כשאר דבריו ולמה אמרם בלשון עצמו. . . .

ובכלם היה שליח מהש"י. ואפשר לומר שהש"י צוה למרע"ה דרך כלל שאחרי ביאור המצות יכרות ברית ישראל ברכות וקללות האמנם לא צוהו על פרטיות הברכות והקללות ועל צווי הכולל שהוא אמר הכתוב אלה דבר הברית אשר צוה ד' את משה לכתוב את בני ישראל רוצה לומר שצוה הש"י אותו שיכרות ברית בדרך הכלל לא זולת זה. . . לא היה פרטיות הדברים ממנו יתברך ושמשה סדר הדברים מעצמו. . . ושאר דברי תורה אמרם משה באותן מלות ששמע וקבל מפי הש"י מבלי תוספת ולא חסרון כאמרו אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל שר"ל לא פחות ולא יותר וקללות האלה לא היה כן כי משה סדר בהן הדברים. אבברנאל, הקדמה לפירושו לס' דברים

It is evident from this verse (Deut. 28:69) that Moshe didn't utter these curses on his own, but rather he was commanded to utter them. Ramban wrote that in a sense Moshe said them on his own as the Al-mighty made Moshe an emissary between Him and Israel. According to his words, however, the only difference between the first curses and the latter ones is the "speaker", i.e. the curses in Leviticus were said in the name of G-d. [but not that Moshe actually composed the latter curses]. . . . This is not sufficient, however, to resolve this problem. If Moshe was commanded by G-d to utter those words, why didn't Moshe say them in the name of G-d, like the other statements that he made, but rather said them in his own name? . . . [After all,] throughout the entirety Moshe was [merely] an emissary. Possibly, one can say that G-d commanded Moshe Rabbainu in a general way, after he had clarified the commandments, that he make Israel enter a covenant with G-d with blessings and curses. He was not commanded, however, on the specific blessings and curses. Regarding this general commandment it is written, "These are the words of the covenant, which the L-rd commanded Moses to make with the people of Israel." In other words, G-d commanded Moshe in a general sense that they enter a covenant, but without the particulars. [This Moshe formulated on his own.] . . . The other words of the Torah, however, Moshe repeated the exact words which he heard directly from G-d without any additions or diminutions, just as it says (Deut. 1:1), "These are the words which Moses spoke to all Israel etc." i.e. not more or less. These curses, however, were different, for Moshe, himself, arranged the words. **Introduction of Abravanel to Deuteronomy**

(3) משה מעצמו אמרם. וברוח הקדש: תוספות מגילה לא:

Moshe, himself, said them (the curses): based upon the Divine Spirit. **Tosefos Megilah 31b**

H.

הנה שאלתי את פי מו"ר הוא רבינו הקדוש הגאון החסיד מו"ה אליה מווילנא זצוק"ל, מה ההבדל בין התורה הקדושה ובין משנה תורה ואמר לי כי הארבעה ספרים הראשונים היו נשמעים מפי הקב"ה בעצמו דרך גרונו של משה לא כן ספר דברים היו ישראל שומעים את דברי הספר הזה כאשר שמעו דברי הנביאים אשר אחר משה אשר הקב"ה אמר אל הנביא היום וליום מחר הלך הנביא והשמיע החזון אל ישראל וא"כ בעת אשר דבר הנביא אל העם כבר היה נעתק ממנו הדבור הא-להי. כן ספר דברים נשמע אל ישראל מפי מרע"ה. אהל יעקב להמגיד מדובנא בשם הגר"א

Behold, I directly asked our holy teacher, the *Gaon* and *Chasid*, Rabbi Eliyahu of Vilna, of blessed memory, "What is the distinction between Mishna Torah and the rest of the Holy Torah?" He told me that the content of the first four books was directly heard [by all] from the mouth of the Holy One, blessed be He, through the throat of Moshe. This is unlike the book of Deuteronomy where Israel heard the content [from Moshe] as they would hear the words of the other prophets who followed Moshe. The Holy One, blessed be He, would communicate one day to the prophet and next day the prophet would go and communicate his vision to Israel. Accordingly, at the time that the prophet spoke to the people, the Divine communication was

already interrupted. In the same sense, the book of Deuteronomy was heard by Israel through the mouth of Moshe Rabbainu. **Ohel Yaakov, the Magid of Dubno**

I.

אין הפירוש 'משה מפי עצמו' בלא הקדוש ברוך הוא, שאף דבר אחד לא אמר משה מפי עצמו, אלא כי משה רבינו עליו השלום היה אומר, והקדוש ברוך הוא הסכים על ידו. או היה אומר לו הקדוש ברוך הוא 'אמור אתה כך וכך'. והנה הקללות שבמשנה תורה היה הקדוש ברוך הוא אומר למשה 'אמור אתה כך וכך', וסוף סוף היה הקללה מפי עצמו. אבל הקללות שבבחקותי היה אומר הקדוש ברוך הוא בעצמו, ומברך בעצמו אך משה היה מדבר לישראל הדברים שדבר הקדוש ברוך הוא: מהר"ל מפראג, ספר גור אריה, דברים כה:כד

“Moses uttered them in his own name” (Megilah 31b) does not mean that he said them without the Holy One, blessed be He, as Moshe didn't say anything on his own. Rather Moshe would say it and the Holy One, blessed be He, would agree with him, or alternately it means [perhaps] that the Holy One, blessed be He, told him, “Say the following.” Behold, the Holy One, blessed be He, dictated to Moshe the curses of Deuteronomy. But in the final analysis, it was through the mouth of Moshe. The curses [of Leviticus,] in Parshas Bichukosai, however, were said by the Holy One, Himself, and He, Himself blessed them. Moshe, however, would speak to Israel the words that the Holy One spoke. **Maharal of Prague, Gur Aryeh, Deuteronomy 28:24**

J.

ואר"ש תנינן קללות שבת"כ משה מפי הגבורה אמרן. ושמשנה תורה משה מפי עצמו אמרן מאי מפי עצמו וכי ס"ד את זעירא באורייתא משה אמר ליה מגרמיה אלא שפיר הוא והא אתערנא מעצמו לא תנינן. אלא מפי עצמו ומאי איהו ההוא קול דאיהו אחיד ביה וע"ד הללו מפי הגבורה והללו מפי עצמו מפי הוא דרגא דאתקשר ביה על שאר נביאי מהימני. זהר ג:רסד:

Rabbi Shimon said: We learned that the curses of Leviticus were said by the Al-mighty whereas the curses of Deuteronomy were said by Moshe's mouth. What does it mean, “by Moshe's mouth”? Do you think that Moshe uttered even a small letter on his own? Rather, [the answer is] that it is not stated, “Moshe was aroused by himself,” but “by Moshe's mouth.” What does this mean? It means the voice that was unique to Moshe. This is what is meant: These were from the mouth of the Al-mighty and these were from Moshe's mouth. They were on a level that connected Moshe with the other prophets. **Zohar, Vol. 3, 264b**

K.

ודוקא במשנה תורה דריש [רבי יהודה סמוכים] ולא בכל התורה וטעמא משום דכל התורה מפי הגבורה נאמרה ואין מוקדם ומאוחר אבל משה שסידר משנה תורה פרשה אחר פרשה לא סידר אלא להדרש. ראב"ן סי' לד דף יד הובא בהגהות רב בצלאל מרנשבורג

Rabbi Yehudah expounded upon the juxtaposition of various verses in Deuteronomy but not in the rest of the Torah because the rest of the Torah was dictated directly from the mouth of Al-mighty, without taking into account of the order of the verses. Deuteronomy, however, was arranged by Moshe himself, section after section. Moshe arranged it in such an order so as to allow one to expound [upon the juxtaposition]. **Ravan, Chap. 32, quoted in glosses of R. Betzalel of Ranschburg, Yevomos 4a**

III. The Writing of the Torah

A.

(1) ויכתב משה את התורה הזאת ויתנהג אל הכהנים בני לוי הנשאים את ארון ברית ד' ואל כל זקני ישראל: דברים לא:ט

And Moses wrote this Torah, and delivered it to the priests the sons of Levi, who carried the ark of the covenant of the L-rd, and to all the elders of Israel. **Deuteronomy 31:9**

(2) ויכתוב משה את התורה הזאת על התורה כלה נאמר מבראשית עד לעיני כל ישראל, וכן כתוב בסוף ויהי ככלות משה לכתוב את דברי התורה הזאת על ספר עד תמם. רבינו בחיי, דברים לא:ט

And Moses wrote this Torah (Deut. 31:9): This is referring to the entire Torah from “In the beginning” (Gen. 1:1) to “in the sight of all Israel” (Deut. 34:12). Similarly it is written further down (Deut. 31:24), “And it came to pass, when Moses had finished writing the words of this Torah in a book, until they were finished.” **Rabbainu Bachya 31:9**

(3) ויכתוב משה את התורה הזאת. עוד לא השלימה עד שמגיע למקרא כ”ד דכתיב עד תמם. אבל כאן לא מיירי בהשלמת התורה. אלא כתב עד כה ותפר היריעות ונתן לכהנים. ועדיין לא צוה להניחה בארון כ”ז שלא נגמרה: העמק דבר, דברים לא:ט

And Moses wrote this Torah (Deut. 31:9): He hadn’t yet totally finished it yet. This occurred later, as recorded in verse 24. Here, however, we are not referring to the finishing of the Torah. He finished it up until this point, though, and sewed up the [remaining] parchment sheets and gave it to the *kohanim* (priests). He didn’t command them, as of yet, to lay it down in the ark, as it wasn’t yet finished. **Haamek Davar, Deuteronomy 31:9**

B.

(1) ויאמר ד' אל משה הנך שכב עם אבותיך וקם העם הזה וזנה | אחרי | אלהי נכר הארץ אשר הוא בא שמה בקרב ויעזבני והפר את בריתי אשר כרתתי אתו: | וחרה אפי בו ביום ההוא ועזבתים והסתרתני פני מהם והיה לאכל ומצאהו רעות רבות וצרות ואמר ביום ההוא הלא על כי אין א-להי בקרבי מצאוני הרעות האלה: | ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל הרעה אשר עשה כי פנה אל א-להים אחרים: | ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל: | כי אביאנו אל האדמה | אשר נשבעתי לאבותיו זבת חלב ודבש ואכל ושבע ודשן ופנה אל א-להים אחרים ועבדום ונאצונו והפר את בריתי: | והיה כי תמצאן אתו רעות רבות וצרות וענתה השירה הזאת לפניו לעד כי לא תשכח מפי זרעו כי ידעתי את יצרו אשר הוא עשה היום בטנם אביאנו אל הארץ אשר נשבעתי: | ויכתב משה את השירה הזאת ביום ההוא וילמדה את בני ישראל: | ויצו את יהושע בן נון ויאמר חזק ואמץ כי אתה תביא את בני ישראל אל הארץ אשר נשבעתי להם ואנכי אהיה עמך: | והיה | ככלות משה לכתב את דברי התורה הזאת על ספר עד תמם: | ויצו משה את הלויים נשאי ארון ברית ד' לאמר: | לקח את ספר התורה הזה ושמתם אתו מצד ארון ברית ד' א-להיכם והיה שם בך לעד: | כי אנכי ידעתי את מרידך ואת ערפך הקשה הן בעודני חי עמכם היום ממרים היתם עם ד' ואף כי אחרי מותי: | דברים לא:טז-כז

And the L-rd said to Moses, Behold, you shall sleep with your fathers; and this people will rise, and play the harlot after the gods of the strangers of the land, where they go to be among them, and will forsake Me, and break My covenant which I have made with them. Then My anger shall be kindled against them in that day, and I will forsake them, and I will hide My face from them, and they shall be devoured, and many evils and troubles shall befall them; so that they will say in

that day, Are not these evils come upon us, because our G-d is not among us? And I will surely hide My face in that day because of all the evils which they shall have done, in that they are turned to other gods. Now therefore write this poem for you, and teach it to the people of Israel; put it in their mouths, that this poem may be a witness for Me against the people of Israel. For when I shall have brought them into the land which I swore to their fathers, that flows with milk and honey; and they shall have eaten and filled themselves, and become fat; then will they turn to other gods, and serve them, and provoke Me, and break My covenant. And it shall come to pass, when many evils and troubles have befallen them, that this poem shall testify against them as a witness; for it shall not be forgotten in the mouths of their seed; for I know their inclination and what they do, even now, before I have brought them into the land which I swore. Moses therefore wrote this poem the same day, and taught it to the people of Israel. And He gave Joshua the son of Nun a charge, and said, Be strong and of a good courage; for you shall bring the people of Israel into the land which I swore to them; and I will be with you. And it came to pass, when Moses had finished writing the words of this Torah in a book, until they were finished, That Moses commanded the Levites, who carried the ark of the covenant of the L-rd, saying, Take this book of the Torah, and put it in the side of the ark of the covenant of the L-rd your G-d, that it may be there for a witness against you. For I know your rebellion, and your stiff neck; behold, while I am still alive with you this day, you have been rebellious against the L-rd; and how much more after my death! **Deuteronomy 31:16-27**

(2) לקוח את ספר התורה. ולא אמר קחו. כי באמת עדיין לא הגיע השעה לכך. שהרי היה נצרך לקרוא השירה בס"ת ברבים אלא אמר עתה שתגיע השעה להניח בצד הארון. ועיקר המאמר היה לצורך ענין הדבור הקהילו אלי כמו שיבואר. . . . והיה שם בך לעד. כל התורה שהשירה בכללה. וכמו שהשירה לעד. ממילא כל התורה לעד. העמק דבר, דברים לא:כו

Take (*lokoach*) this book of the Torah (Deut. 31:26): The command form of this verb (*kichu*) is not used here [but rather the infinitive], for in truth, the time hadn't yet arrived [to take it], as he needed to read the *Shirah* (Poem of *Ha-azinu*) in public, using the *Sefer Torah*. Rather, he told them now that, when the time arrives, they should lay it down at the side of the Ark. The statement was essentially made as part of the statement, "Gather to me all the elders of your tribes, and your officers, that I may speak these words in their ears, and call heaven and earth to witness against them." . . . **That it may be there for a witness (ibid.):** This is referring to the entire Torah, of which the *Shirah* (Poem of *Ha-azinu*) is a part. Since the *Shirah* is a witness, the rest of the Torah is automatically part of that witness. **Haamek Davar, Deut. 31:26**

C.

(1) אמר רבה אף על פי שהניחו לו אבותיו לאדם ספר תורה מצוה לכתוב משלו, שנאמר (דברים ל"א) ועתה כתבו לכם את השירה. סנהדרין כא:

Rabbah said: Even if one's parents have left him a Sefer Torah, yet it is proper that he should write one of his own, as it is written (Deut. 31:19), "Now therefore write for yourselves this song." **Sanhedrin 21b**

(2) מצות עשה על כל איש ואיש מישראל לכתוב ספר תורה לעצמו שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה, כלומר כתבו לכם תורה שיש בה שירה זו לפי שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות, ואע"פ שהניחו לו אבותיו ספר תורה מצוה לכתוב משלו. רמב"ם הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה פרק ז הלכה א

There is positive commandment for every man of Israel to write a Sefer Torah for himself, as it says (Deut. 31:19), “Now therefore write for yourselves this song (poem).” In other words, write for yourselves the Torah which contains this song, for the Torah cannot be written in separate sections. Even though his fathers left him a Sefer Torah, it is a mitzva to write it himself. **Rambam, Hilchos Tefilin, Mezuzah, V’Sefer Torah, 7:1**

(3) למען תהיה השירה הזאת לעד בבני ישראל. ואי בשירה לחוד מאי עדות איכא. תוס' נדרים לה.

... that this poem may be a witness for me (Deut. 31:19): If it would be referring to the poem, alone, what kind of testimony would it be? **Tosefos, Nedarim 38a**

(4) והנכון בעיני, כי “בספר” ירמוז לספר התורה, כענין שכתוב (דברים לא:כו) לקוח את ספר התורה הזה, יאמר כתוב זאת בספר תורת שיזכרו בני ישראל מה שעשה עמלק. רמב”ן שמות יז:יד

In my opinion, the most correct explanation is that the “book” mentioned in the phrase (Exodus 17:14), “Write this for a memorial in a book (*sefer*),” is referring to the *Sefer Torah*, as it says (Deut. 31:26), “Take this book of the Torah” Scripture is saying, “Write this in the book of My Torah so that the people of Israel should remember what Amalek did.” **Ramban, Exodus 17:14**

D.

א”ר יוחנן משום רבי בנאה: תורה מגילה מגילה ניתנה, שנא’: (תהלים מ’) אז אמרתי הנה באתי במגילת ספר כתוב עלי ר”ש בן לקיש אומר: תורה חתומה ניתנה, שנאמר: (דברים ל”א) לקוח את ספר התורה הזאת. ואידך נמי הכתיב לקוח ההוא לבתר דאידיב. ואידך נמי הכתיב במגילת ספר כתוב עלי ההוא, דכל התורה כולה איקרי מגילה, דכתיב: (זכריה ה’) ויאמר אלי מה אתה רואה ואומר אני רואה מגילה עפה. אי נמי, לכדרבי לוי, דאמר רבי לוי: שמנה פרשיות נאמרו ביום שהוקם בו המשכן, אלו הן: פרשת כהנים, ופרשת לויים, ופרשת טמאים, ופרשת שילוח טמאים, ופרשת אחרי מות, ופרשת שתויי יין, ופרשת נרות, ופרשת פרה אדומה. גיטין ס:.

R. Yochanan said in the name of R. Bana’ah: The Torah was given over in separate scrolls, as it says (Psalms 40:8), “Then said I, ‘Lo I am come, in the scroll (*megilah*) of the book (*Sefer*) it is written of me.’” R. Shimon b. Lakish said: The Torah was given over in its entirety, as it says (Deuteronomy 31:26), “Take this book of the law (*Sefer HaTorah*).” What does the other make of this verse “Take etc.”? This refers to the time after it had been joined together. And what does the other [Resh Lakish] make of the verse, “in a scroll of the book written of me”? That is [to indicate] that the whole Torah is called a scroll, as it is written (Zechariah 5:2), “And He said unto me, what seest thou? And I answered, I see a flying scroll (*megilah*).” Or perhaps [it is called scroll] for the reason given by R. Levi, since R. Levi said: Eight sections were given forth on the day on which the Tabernacle was set up. They are: the section of the priests (Lev. 21), the section of the Levites (Num. 8:5-26), the section of the unclean (Num. 9-14), the section of the sending of the unclean [out of the camp] (Num. 5:1-4), the section commencing “After the death” (Lev. 16), the section dealing with the drinking of wine [by priests] (Lev. 10:8-11), the section of the lights [of the *menorah*] (Num. 8:14), and the section of the red heifer (Num. 19). **Gittin 60a-b**

E.

... כיון שידע משה שהיה לו למות באותו היום מה עשה, א”ר ינאי כתב י”ג תורות י”ב לי”ב שבטים ואחת הניח בארון שאם יבקש לזיף דבר שיהיו מוצאים אותה שבארון. דברים רבה ט:ט

When Moshe was informed that he would die that day, what did he do? Rabbi Yanai said: He wrote thirteen Torahs; twelve for each of the twelve tribes and one which he placed in the Ark, for if anyone wished to fabricate some statement [and attribute it to Moshe,] they would take out the Torah from the Ark and compare it. **Midrash Devorim Rabbah 9:9**

IV. Moshe Takes Leave of His People

A.

וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל: וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם לֹא אוֹכֵל עוֹד לְצֵאת וּלְבוֹא וְד' אָמַר אֵלַי לֹא תַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה: ד' א'—לְהִיָּד הוּא | עֹבֵר לְפָנֶיךָ הוּא יִשְׁמֵד אֶת הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֶיךָ וַיִּרְשָׁתָם יְהוֹשֻׁעַ הוּא עֹבֵר לְפָנֶיךָ כְּאֲשֶׁר דְּבַר ד': דְּבָרִים לֹא-א-ג

And Moses went and spoke these words to all Israel. And he said to them, I am one hundred and twenty years old this day; I can no more go out and come in; also the L-rd has said to me, You shall not go over this Jordan. The L-rd your G-d, He will go over before you, and He will destroy these nations from before you, and you shall possess them; and Joshua, he shall go over before you, as the L-rd has said. **Deuteronomy 31:1-3**

B.

(דברים לא) ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום שאין ת"ל היום, היום מלאו ימי ושנותי, ללמדך, שהקב"ה משלים שנותיהם של צדיקים מיום ליום ומחדש לחדש, דכתיב: (שמות כג) את מספר ימיך אמלא. לא אוכל עוד לצאת ולבא מאי לצאת ולבא? אילימא לצאת ולבא ממש, והכתיב: (דברים לד) ומשה בן מאה ועשרים שנה במותו לא נס ליחה, וכתיב: (דברים לד) ויעל משה מערבות מואב אל הר נבו, ותניא: שתיים עשרה מעלות היו שם, ופסען משה בפסיעה אחת א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן: לצאת ולבוא בדברי תורה, מלמד, שנסתתמו ממנו שערי חכמה. (דברים לא) וילך משה ויהושע ויתיצבו באהל מועד תנא: אותה שבת של דיו זוגי היתה, ניטלה רשות מזה וניתנה לזה. סוטה יג:

And he said unto them, I am a hundred and twenty years old this day. (Deut. 31:2) Why does the text state "this day"? [The meaning is]: This day are my days and years completed. Its purpose is to teach you that the Holy One, blessed be He, completes the years of the righteous from day to day, and from month to month; for it is written (Exodus 23:26), "The number of thy days I will fulfill." "I can no more go out and come in" (Deut. 31:2) – What does "go out and come in" mean? If it is to be understood literally, behold it is written (Deut. 34:7) "And Moses was a hundred and twenty years old when he died; his eye was not dim, nor his natural force abated;" it is also written (ibid. 1), "And Moses went up from the plains of Moab unto mount Nebo," and it has been taught: Twelve steps were there, but Moses mounted them in one stride! - R. Shmuel b. Nahmani said in the name of R. Yonasan: [It means] to "go out and come in" with words of Torah, thus indicating that the gates of wisdom were closed against him. And Moses and Joshua went, and presented themselves in the tent of meeting. A Tanna taught: That was a Sabbath when two teachers [gave discourses] and the authority was taken from one to be transferred to the other. **Sota 13b**

C.

(1) ויעל משה מערבת מואב אל הר נבו ראש הפסגה אשר על פני ירחו ויראהו ד' את כל-הארץ את הגלעד עד דן: ואת כל נפתלי ואת ארץ אפרים ומנשה ואת כל ארץ יהודה עד הים האחרון: ואת הנגב ואת הכפר בקעת ירחו עיר התמרים עד צער: ויאמר ד' אליו זאת הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב לאמר לזרעך אתננה הראיתך בעיניך ושמה לא תעבר: ויקמת שם משה עבד

ד' בארץ מואב על פי ד': ויקבר אתו בגי בארץ מואב מול בית פעור ולא ידע איש את קברתו עד היום הזה: ומשה בן מאה ועשרים שנה במתו לא כהתה עינו ולא נס לחה: ויבכו בני ישראל את משה בערבת מואב שלשים יום ויתמו ימי בכי אבל משה: ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה את ידיו עליו וישמעו אליו בני ישראל ויעשו כאשר צוה ד' את-משה: ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו ד' פנים אל פנים: לכל האתת והמופתים אשר שלחו ד' לעשות בארץ מצרים לפרעה ולכל עבדיו ולכל ארצו: ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל: דברים לד:א-יב

And Moses went up from the plains of Moab to the Mountain of Nebo, to the top of Pisgah, that is opposite Jericho. And the L-rd showed him all the land of Gilead, to Dan, And all Naphtali, and the land of Ephraim, and Manasseh, and all the land of Judah, as far as the utmost sea, And the Negev, and the plain of the valley of Jericho, the city of palm trees, as far as Zoar. And the L-rd said to him, This is the land which I swore to Abraham, to Isaac, and to Jacob, saying, I will give it to your seed; I have made you see it with your eyes, but you shall not go over there. So Moses the servant of the L-rd died there in the land of Moab, according to the word of the L-rd. And He buried him in a valley in the land of Moab, opposite Beth-Peor; but no man knows his grave till this day. And Moses was one hundred and twenty years old when he died; his eye was not dim, nor his natural force abated. And the people of Israel wept for Moses in the plains of Moab thirty days; and the days of weeping and mourning for Moses were ended. And Joshua the son of Nun was full of the spirit of wisdom; for Moses had laid his hands upon him; and the people of Israel listened to him, and did as the L-rd commanded Moses. And there has not arisen since in Israel a prophet like Moses, whom the L-rd knew face to face, In all the signs and the wonders, which the L-rd sent him to do in the land of Egypt to Pharaoh, and to all his servants, and to all his land, And in all that mighty hand, and in all the great and awesome deeds which Moses performed in the sight of all Israel. **Deuteronomy 34:1-12**

(2) אשר על פני ירחו. כבר ביארנו בפ' וילך דהר נבוא היה מצד אחד שייך לישראל והוא על פני ירחו. ומאותו צד עלה משה ועמד וראה ומצד השני היה שייך למואב ושם מת . . . שצוה לילך ממקום עמידתו לצד ירחו לעבר השני ולמות שם: העמק דבר, דברים לד:א,ה

Opposite Jericho: We have already explained . . . that one side of Mount Nebo was in the land of Israel. That side faced Jericho. Moshe went up on that side saw [all of the land of Israel]. The other side of the mountain belonged to Moab. That is where he died, . . . for he was commanded to leave his position on the side of Jericho and to travel to the other side and to die there. **Haamek Davar, Deuteronomy 34:1,5**

(3) ויהושע בן נון וגו'. אז נתמלא רוח חכמה ביותר כמש"כ לעיל ל"א י"ד שהיה כמו בנטות השמש זורח אור הלבנה. אמנם עוד לא בהלו אור הלבנה עד שהשמש שוקעת לגמרי. כך כשמת משה אז נתמלא יהושע רוח חכמה: כי סמך משה וגו'. והיה כמו אור הלבנה שמקבלת אורה מהשמש: העמק דבר, דברים לד:ט

And Joshua the son of Nun was full of the spirit of wisdom (Deut. 34:9): At that time, [after the death of Moshe,] he became filled with an extra measure of the spirit of wisdom . . . This is akin to the phenomenon that the moon begins to shine at the setting of the sun but it shines its brightest only after the sun has completely set. Similarly, only after death of Moshe was Yehoshua filled with the spirit of wisdom. **For Moses had laid his hands upon him (ibid.):** [Yehoshua] was akin to the moon which receives its light from the sun. **Haamek Davar, Deuteronomy 34:9**

D.

תניא: (דברים ל"ד) וימת שם משה עבד ד'. אפשר משה חי וכתב וימת שם משה? אלא עד כאן כתב משה, מכאן ואילך כתב יהושע בן נון, דברי רבי יהודה, ואמרי לה רבי נחמיה אמר לו ר"ש: אפשר ס"ת חסר אות אחת? וכתביב: (דברים ל"א) לקוח את ספר התורה הזה ושמתם אותו וגו' אלא, עד כאן הקב"ה אומר ומשה כותב ואומר, מכאן ואילך הקב"ה אומר ומשה כותב בדמע, כמה שנאמר להלן: (ירמיהו ל"ו) ויאמר להם ברוך מפיו יקרא אלי את כל הדברים האלה ואני כותב על הספר בדיו. מנחות ל.

It was taught: It is written (Deut. 34:5), "So Moses the servant of the L-rd died there." Now is it possible that Moses whilst still alive would have written, "So Moses . . . died there"? The truth is, however, that up to this point Moses wrote, from this point Joshua the son of Nun wrote. This is the opinion of R. Yehudah, or, according to others, of R. Nehemiah. Said R. Shimon to him: Can we imagine the scroll of the law being short of one letter? Is it not written (Deut. 31:26), 'Take this book of the Law, and put it etc.?' We must say that up to this point the Holy One, blessed be He, dictated and Moses repeated and wrote, and from this point the Holy One, blessed be He, dictated and Moses wrote with tears [in his eyes], as it says of another occasion (Jeremiah 36:18), "Then Baruch answered them, He pronounced all these words to me with his mouth, and I wrote them with ink in the book." **Menachos 30a**

E.

ומה הפרש יש בין נבואת משה לשאר כל הנביאים שכל הנביאים בחלום או במראה ומשה רבינו מתנבא והוא ער ועומד שנאמר ובבוא משה אל אהל מועד לדבר אתו וישמע הקול מדבר אליו, כל הנביאים על ידי מלאך, לפיכך רואים מה שהם רואים במשל וחידה, משה רבינו לא על ידי מלאך שנאמר פה אל פה אדבר בו, ונאמר ודבר ד' אל משה פנים אל פנים, ונאמר ותמונת ד' יביט כלומר שאין שם משל אלא רואה הדבר על בוריו בלא חידה ובלא משל, הוא שהתורה מעידה עליו במראה ולא בחידות שאינו מתנבא בחידה אלא במראה שרואה הדבר על בוריו. כל הנביאים יראים ונבהלים ומתמוגגין ומשה רבינו אינו כן הוא שהכתוב אומר כאשר ידבר איש אל רעהו כלומר כמו שאין אדם נבהל לשמוע דברי חבירו כך היה כח בדעתו של משה רבינו להבין דברי הנבואה והוא עומד על עומדו שלם, כל הנביאים אין מתנבאים בכל עת שירצו משה רבינו אינו כן אלא כל זמן שיחפוץ רוח הקודש לובשתו ונבואה שורה עליו ואינו צריך לכוין דעתו ולהזדמן לה שהרי הוא מכוון ומזומן ועומד כמלאכי השרת, לפיכך מתנבא בכל עת שנאמר עמדו ואשמעה מה יצוה ד' לכם, ובזה הבטיחו הא-ל שנאמר לך אמור להם שובו לכם לאהליכם ואתה פה עמוד עמדי, הא למדת שכל הנביאים כשהנבואה מסתלקת מהם חוזרים לאהלם שהוא צרכי הגוף כלם כשאר העם, לפיכך אין פורשין מנשותיהם, ומשה רבינו לא חזר לאהלו הראשון לפיכך פירש מן האשה לעולם ומן הדומה לו ונקשרה דעתו לצור העולמים ולא נסתלק מעליו ההוד לעולם וקרן עור פניו ונתקדש כמלאכים. רמב"ם, משנה תורה, הלכות יסודי התורה ז:

What is the difference between the prophecy of Moshe to that of the other prophets? All of the other prophets received their knowledge through a dream or a vision. Our teacher Moshe received his prophecy while awake and standing, as it says (Numbers 7:89), "And when Moses went into the Tent of Meeting to speak with Him, then he heard the voice of One speaking to him . . ." All of the other prophets received their prophecy from an angel. For that reason they received their vision through a parable or a riddle. Moshe didn't receive his prophecy through an angel, as it says (Numbers 12:8), "With him I speak mouth to mouth." In addition it is stated (ibid.), "and he beholds the form of the L-rd." This means that there is no parable, but rather he sees the thing clearly, not in the form of a riddle or a parable. This is what the Torah meant by saying (ibid.), "not in dark speech (riddles), for he didn't prophecy in riddles but with a clear

vision. All of the other prophets [who experienced a prophetic vision became] fearful, confused, and collapsed (lit. melted away). Regarding Moshe, on the other hand, it is written (Exodus 33:11), “[And the L-rd spoke to Moses face to face,] as a man speaks to his friend,” i.e. just as a person doesn’t normally experience confusion when speaking to another person, so too Moshe [when speaking with G-d]. He had the strength of mind to understand the words of the prophecy while standing in place, in perfect composure. The other prophets could not prophecy at will. Moshe, on the other hand, could experience prophecy whenever he wanted. The holy spirit would surround him and prophecy would descend upon him. He didn’t have to concentrate and make preparations, as he was already concentrated and prepared, like one of the ministering angels. Consequently, he would constantly experience prophecy, as it says (Numbers 9:8), “Wait (lit. stand here), and I will hear what the L-rd will command concerning you.” This was promised to him by G-d as it says (Deuteronomy 5:27), “Go say to them, Return again into your tents. But as for you, stand here by me, [and I will speak to you all the commandments, and the statutes, and the judgments, which you shall teach them, that they may do them in the land which I give them to possess].” You learn from here that regarding the other prophets, as soon as the spirt of prophecy leaves them they can return to their tents, referring to the physical [and marital] needs that are experienced by all. For that reason, prophets don’t separate from their wives. Our teacher Moshe, on the other hand, didn’t return to his original tent. For that reason he permanently separated himself from his wife and from other similar activities and his mind became bound up with the Rock of the Worlds. The aura, the radiance from his face, never left him. He became sanctified like an angel. **Rambam, Hilchos Yesodei HaTorah 7:6**

F.

לעיני כל ישראל. דכל הנביאים שגרמו גלוי שכינה לא היה אלא לבני הנביאים תלמידי הנביא. אבל משה גרם גלוי שכינה לעיני כל ישראל בים סוף ובהר סיני ובאהל מועד. ומחמת זה היתה אהבת ד' כ"כ אליו. שבזה הראה לכל אשר הוא ית' ברא העולם ומלואו. ומשום הכי בידו לעצור הליכות עולם. והוא ית' מנהיג עולמו ומש"ה מראה אור פניו כ"י. וזהו תכלית הבריאה לדעת כי בראשית ברא א-להים: העמק דבר, דברים לדיב

... **in the sight of all Israel (Deut. 34:12):** All of the prophets who caused others to experience the revelation of the Divine Presence (*gilui Shechina*), only did this for their own students. Moshe, on the other hand, caused the revelation of the Shechina to be experienced in the sight of all Israel by the Red Sea, at Mount Sinai, and in the Tent of Meeting. For that reason he was so beloved by G-d, for through this did he show the world that He created the universe and all its contents, for only the Creator could change the [natural path] of the universe. Since He is the [true] conductor of the universe, He, in a manner of speech, showed the radiance of His face [for all to observe and appreciate]. This is the purpose of creation, i.e. for man to realize that in the beginning G-d created [Heaven and earth and is the conductor of it all]. **Haamek Davar, Deuteronomy 34:12**